

Оперативне діагностування психічного стану особистості в сучасних умовах

(методичні рекомендації)

2017

ОБСВ'ЯЗКОВИЙ ПРИМІРНИК

628829

**Оперативне діагностування
психічного стану особистості в сучасних умовах**
(методичні рекомендації)

НАЦІОНАЛЬНА 3
НАУКОВА МЕДИЧНА
БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
01033, м. Київ, вул. Л. Толстого, 7

616.89:159.944.4]-057.36:355.422 + 159.9.042

Установи-розробники:

15-98226

Київський міжнародний медичний університет,
ГО «Спілка фахівців соціологічних та психологічних досліджень»

Укладачі:

Матяш Михайло Миколайович, доктор медичних наук, професор. Заслужений лікар України. Завідувач кафедри неврології, психіатрії та рефлексотерапії Київського медичного університету (Київ, Україна)

Сопов Володимир Михайлович, соціальний психолог, голова громадської правозахисної організації «Спілка фахівців соціологічних та психологічних досліджень»

КАФЕДРА:

тел.: +38(044) 592-64-95.

Рекомендовано Вченою радою Київського міжнародного медичного університету (протокол №4 від 18.09.2017року)

Зміст

Від авторів

Вступ

- I. Потреба в оперативному психодіагностуванні у сучасних умовах.
 - II. Методики, що використовуються при оперативному психодіагностуванні.
 - III. Метод оперативного психодіагностування особистості.
 - IV. Методика нервово-м'язової релаксації та її використання в ході дослідження.
 - V. Послідовність та порядок процедури тестування.
 - VI. Особливості діагностування особистості в складі групи.
 - VII. Висновки і практичне використання.
 - VIII. Додатки.
- Список літератури.

Від авторів.

На початку розбудови Збройних Сил України була створена експериментальна група офіцерів-психологів які пройшли спеціалізацію на базі 79-ої інтернатури медичного складу Одеського військового округу і Одеської психіатричної лікарні №1 та заклали основи практичної психодіагностики в силових структурах молодшої української держави.

Отримані напрацювання військових психологів були узагальнені під науковим керівництвом доктора психологічних наук, професора М. Матяша, разом з практичними напрацюваннями співробітників кафедри психіатрії, неврології та рефлексотерапії, що відобразилось у створенні методичного посібника «Метод оперативного діагностування психічного стану особистості в сучасних умовах».

Метод пропонується до широкого практичного використання в ході оперативного психологічного діагностування задіяних в АТО осіб та звільнених в запас військовослужбовців.

Автори висловлюють подяку: начальнику 79-й інтернатури ОдВО п-ку медичної служби О. Філіпову, командирам з'єднання, на час спільної роботи, а в подальшому - командуючому Національної гвардії України О. Чаповському та командуючому Об'єднаного оперативного командування ЗС України Ю. Шаповалу, п/п-кам В. Карпичу, О. Денисенку, співробітникам кафедри неврології, психіатрії та рефлексотерапії КМУ.

Оперативне діагностування психічного стану особистості в сучасних умовах

У методичному посібнику висвітлюються проблеми оперативного попереднього психологічного діагностування осіб на період їх адаптації після участі в антитерористичній операції та перебування в зоні бойових дій.

«Метод оперативного психодіагностування особистості» був апробований протягом 2015-2016 років громадською організацією «Спілка фахівців соціологічних та психологічних досліджень» і зарекомендував себе як надійний психодіагностичний інструмент під час психологічних досліджень моральної шкоди, заявленої потерпілими в судових процесах.

Даний посібник є батареєю загальновідомих в науковій практиці психологічних методик, з визначеною авторами процедурою та послідовністю проведення, а також системою контролю.

Новизною процедури тестування - є проведення його в комплексі з фізичними вправами прогресивної нервово-м'язової релаксації та проєктивними тестами, що відволікає особу від зосередження на тестових завданнях, зменшує її психофізіологічне збудження/напругу і сприяє отриманню максимально достовірних результатів.

Новизною послідовності тестування - є оптимальний підбір послідовності виконання проєктивних тестів та психодіагностичних опитувальників, яка формує у особи переконання надійності результатів тестування і неможливості їх штучного спотворення або прикрашення.

Новизною системи контролю є розроблений авторами пакет стимульних матеріалів на паперових носіях, які особисто заповнюються обстежуваними і засвідчуються їх власними підписами (зі збереженням на період служби або реабілітації), що унеможливить фальсифікацію обстеження.

В посібнику аналізується практика застосування даного методу при індивідуальному та груповому дослідженні особистості.

***Ключові слова:** учасник АТО, адаптація, акцентуації, психологічне діагностування особистості, декретований контингент, моральна шкода.*

Оперативное диагностирование психического состояния личности в современных условиях.

В методическом пособии освещаются проблемы оперативного предварительного психологического диагностирования обследуемых в период их адаптации после участия в антитеррористической операции и пребывания в зоне боевых действий.

«Метод оперативного психодиагностирования личности» был апробирован в течение 2015-2016 годов общественной организацией «Союз специалистов социологических и психологических исследований» и зарекомендовал себя как надежный психодиагностический инструмент во время психологических исследований морального вреда, заявленного потерпевшими в судебных процессах

Данное пособие является батареей общеизвестных в научной практике психологических методик, с определенной авторами процедурой и последовательностью проведения, а также системой контроля.

Новизной процедуры тестирования - является проведение его в комплексе с физическими упражнениями прогрессивной нервно-мышечной релаксации и проективными тестами, что отвлекает человека от сосредоточения на тестовых задачах, уменьшает его психофизиологическое возбуждение/напряжение и способствует получению максимально достоверных результатов.

Новизной последовательности тестирования - является оптимальный подбор последовательности выполнения проективных тестов и психодиагностических опросников, который формирует у лица убеждение в надежности результатов тестирования и невозможности их искусственного искажения или приукрашивания.

Новизной системы контроля является разработанный авторами пакет стимульных материалов на бумажных носителях, которые лично заполняются обследуемыми и удостоверяются их собственными подписями (с сохранением на период службы или реабилитации), что делает невозможным фальсификацию обследования.

В пособии анализируется практика применения данного метода при индивидуальном и групповом исследовании личности.

Ключевые слова: участник АТО, адаптация, акцентуации, психологическое диагностирование личности, декретированный контингент, моральный вред.

Operative diagnosis Mental state of personality in Modern conditions

The methodical manual describes the problems of operative preliminary psychological diagnosis of individuals during their adaptation period after participating in the anti-terrorist operation and staying in the area of combat operations.

"Method of operational psychodiagnostics of personality" was tested during 2015-2016 by a public organization "Union of experts in sociological and psychological research" and proved itself as a reliable psychodiagnostic tool during psychological research of moral harm declared by victims in litigation

This manual is a battery of well-known scientific practices of psychological techniques, with the procedure and sequence determined by the authors, as well as the control system.

The novelty of the testing procedure is to carry it in combination with physical exercises of progressive neuromuscular relaxation and projective tests that divert the person from focusing on test tasks, reduces its psycho-physiological excitement / tension and promotes the obtaining of the most reliable results.

The novelty of the test sequence is the optimal selection of the sequence of the implementation of projective tests and psycho-diagnostic questionnaires, which form the person's conviction of the reliability of the results of testing and the impossibility of their artificial distortion or decoration.

Novelty of the control system is a package of stimulant materials on paper carriers developed by the authors, which are personally filled by the surveyed and certified by their own signatures (with preservation for the period of service or rehabilitation), which makes it impossible to falsify the survey.

The manual examines the practice of using this method in an individual and group study of personality.

Key words: ATO participant, adaptation, accentuation, psychological diagnosis of a person, decremented contingent, moral harm.

I. Потреба в оперативному психодіагностуванні у сучасних умовах.

Потреба у швидкому і достовірному психологічному діагностуванні груп людей постійно встає перед особами, які відповідають за остаточне прийняття управлінських рішень в самих різних життєвих ситуаціях, починаючи від набору добровольців в АТО і закінчуючи претендентами на посаду секретарки офісу.

Даний посібник присвячений оперативному діагностуванню переважно представників силових структур під час їхньої служби і адаптації до мирного життя після звільнення.

Особі, яка відповідає за кінцевий результат відбору, вкрай важливо дізнатися, чого можна очікувати від досі незнайомої людини вже найближчим часом. Звісно, перебування нової людини в колективі протягом кількох місяців, досить повно висвітлить сильні та слабкі сторони її особистості, але протягом саме цього періоду, частіш за все, і відбуваються психологічні проблеми у людей, які не зуміли адаптуватися до нових умов життя.

Сучасна психологія знає численні способи глибокого дослідження особистості і широко їх використовує, але у своїй більшості вони є індивідуальними, потребують великих витрат часу і матеріальних ресурсів.

Проведення складних досліджень буде виправдано лише для прийняття особливо важливих управлінських рішень і є недоцільним при обстеженні великих груп людей або для отримання оперативних рекомендаційних висновків.

Життя вимагає швидкої наукової методології психологічного діагностування особистості, висновок якого не зобов'язує, а лише допомагає, чи рекомендує відповідальній особі прийняти вірне рішення стосовно обстежуваного.

Обізнаність про психічний стан конкретної особи є лише частиною інформації, яка аналізується суб'єктом владних повноважень під час прийняття остаточного рішення. При цьому нести повну відповідальність за прийняте рішення буде саме він.

Лише обізнаність керівника про всю наявну інформацію (в тому числі щодо психічного стану особи), а також про всі інші, наявні в даний час об'єктивні можливості і ресурси, дадуть змогу йому прийняти розумне і мотивоване управлінське рішення.

Суб'єкт владних повноважень в сучасних умовах потребує:

а) інструменту наукового психологічного діагностування особистості;

- б) зрозумілої, швидкої, недорогої та формалізованої процедури застосування такого процесу;
- в) наявності дієвого контролю, що мінімізують ризик помилки за кінцеве рішення, яке в будь-якому випадку, зобов'язаний приймати саме керівник.

Прикладами негативних наслідків відсутності такого інструменту є непоодинокі випадки позастатутних відносин у військових колективах, призначення на відповідальні посади осіб, які об'єктивно не спроможні їх виконувати внаслідок своїх психічних та фізичних вад, складнощі оперативного подолання наслідків накопиченого особою дистресу, тощо.

Можна визначити основні вимоги, яким має відповідати процедура оперативного попереднього психологічного діагностування особистості:

1. Дослідження має тривати не довше 1,5-2 годин.
2. Процедура діагностування не повинна вимагати спеціального і дорогого обладнання.
3. При дослідженні повинні використовуватися лише загальновизнані психологічною наукою методики, які мають шкали підрахунків або ключі розкриття проекцій.
4. Діагностування повинно проводитись за стандартизованою процедурою і послідовністю виконання завдань.
5. Обробка результатів дослідження має бути максимально швидкою і формалізованою.
6. Результати досліджень мають бути захищеними від підробки при, цьому надійно ідентифікуватись та зберігатись.
7. Форма збереження заповнених стимульних матеріалів має передбачати можливість проводити їх повторний, колегіальний або контрольний аналіз.
8. Дослідження має допускати одночасне тестування груп з 20-30 осіб.

II. Методики, що використовуються при оперативному діагностуванні.

Психологія і суміжні науки містять тисячі психодіагностичних методик, але ми використовуємо лише ті, які рекомендовані для впровадження в практичну діяльність постановою Кабінету Міністрів України від 02.07.2008 № 595 і включені до державного Реєстру методик проведення судових експертиз, держателем якого є Міністерство Юстиції України, або які є загальновизнаними міжнародною психологічною наукою.

Метод експрес-діагностування особистості передбачає обов'язкове використання у визначеній послідовності методик: №№ 14.1.08; 14.1.26; 14.1.28; 14.1.45; 14.1.46; 14.1.52 та 14.1.54 з даного Реєстру:

№ з/п	Реєстраційний код	Вид експертизи	Назва методики	Рік створення методики	Дата прийняття рішення про державну реєстрацію
368	14.1.08	Психологічні дослідження	Методика визначення типологічних психологічних особливостей особистості Айзенка (опитувальники)	1964, 1968	03.03.2010
386	14.1.26	Психологічні дослідження	Методика Люшера (тест кольорового вибору) та її модифікація	1980	03.03.2010
388	14.1.28	Психологічні дослідження	Методика MMPI та її модифікації (СМИЛ, СМОЛ, ММИЛ, МІНІ-МУЛЬТ)	1940, 1967	03.03.2010
405	14.1.45	Психологічні дослідження	Методика "Сонди тест" (дослідження соціальної перцепції та інстинктивних потреб особистості)	1939, 1986	03.03.2010
406	14.1.46	Психологічні дослідження	Методика ТАТ (тест тематичний апперцепції) - дослідження мотиваційних диспозицій особистості	1935, 1943, 1978, 1980	03.03.2010
412	14.1.52	Психологічні дослідження	Дослідження властивостей нервової системи за психомоторними показниками (Теплінг-тест Є.П. Ільїна)	1987	03.03.2010
414	14.1.54	Психологічні дослідження	Методика Леонгарда Шмишека	1970	03.03.2010

Допускається також факультативне використання інших методик, в залежності від мети конкретного дослідження.

При дослідженні представників декретованих контингентів, використовується «Прогноз-2» В.Ю.Рибнікова (рівень нервово-психічної нестійкості особи, окремі ознаки особистісних нервово-психічних зривів та надає додаткову інформацію про військовослужбовця), а також малюнковий апперцептивний тест РАТ Л.Собчик, як спрощений різновид методики ТАТ (код № 14.1.46).

Наказ № 1950/5 від 26.12.2012року Мініюсту України чітко регламентує механізм психодіагностики психічно здорових осіб (у формі експертиз та досліджень), який дозволяє визначити: індивідуально-психологічні особливості, риси характеру, провідні якості особистості; мотивовторчі чинники психічного життя і поведінки; емоційні реакції та стани; закономірності перебігу психічних процесів, рівень розвитку та індивідуальні властивості особистості.

Схожі дослідження давно і активно проводять за ухвалами судів відносно підозрюваних, потерпілих, свідків та інших учасників судового процесу, а достовірність результатів не ставиться під сумнів.

Всеохоплююче діагностування особистості можна назвати, наприклад, комплексною стаціонарною медико-психологічно-соціально-психіатричною експертизою, яка матиме високу достовірність, оскільки використовуватиме знання та дослідницькі методики чотирьох різних наук. Але широке застосування таких складних досліджень у великих групах декретованих контингентів є недоцільним внаслідок великих витрат часу і матеріальних ресурсів.

Крім того, авторитет таких експертиз фактично перекладе відповідальність за прийняття остаточного рішення із суб'єкта владних повноважень на експертну комісію, що спотворюватиме сам принцип єдиноначальності і веде до безвідповідальності.

В ході практичної роботи авторами було відібрано батарею загальновідомих тестів та опитувальників, які, при дотриманні експериментально визначеної послідовності і процедури проведення, дають результати, які відповідають заявленим вище вимогам.

При оперативному психодіагностуванні особистості використовуються:

- Портретний тест Леопольда Сонді. (діагностика змісту і структури людських міркувань, оцінка емоційного стану і якостей особистості, прогнозування ймовірності різних захворювань, професійних, сексуальних і кримінальних переваг, виявляє нахили та акцентуації близьких до хворобливих станів: епілепсія, істерія, садизм, гомосексуалізм, кататонія, параноя, шизофренія, депресія, манія).
- 8-колірний тест Макса Люшера, (діагностує психофізіологічний стан, стресостійкість, активність і комунікативні здібності, сприяє виявленню наявності і причини психологічного стресу).
- Тепінг-тест професора Ільїна Є.П. (методика експрес-діагностики сили-слабкості нервових процесів та нервової системи. Сильна нервова система витримує більші за величиною і тривалістю навантаження, ніж слабка. Тест поділяє динаміку темпу виконання завдання на п'ять типів, що характеризує силу нервових процесів).
- Третій особистісний опитувальник Айзенка EPI (Eysenck Personality Inventory) на 57 питань (для визначення темпераменту, як стійкої сукупності індивідуальних психофізіологічних особливостей особистості. Шкали екстраверсії-інтроверсії, емоційної стабільності-нестабільності (нейротизму) оцінки щирості піддослідного).

- Опитувальник Міні-мульт (скорочений багатофакторний опитувальник для дослідження особистості СМІЛ) - (оцінює властивості особистості, має оціночні шкали: щирість, ступінь достовірності і величину корекції, що вноситься надмірною обережністю).
- Опитувальник «Прогноз-2» В.Ю.Рибнікова на 86 тверджень (для визначення рівня нервово-психічної нестійкості, виявляє окремі ознаки особистісних порушень, ймовірність виникнення нервово-психічних зривів).
- Малюнковий апперцептивний тест РАТ Собчик Л. (вільне трактування сюжету, проекція особистих переживань і ідентифікація з героями розповіді).
- Методику ціннісних орієнтацій Мільтона Рокича (виявлення головних ціннісних орієнтацій піддослідного).
- Проективні методики Дж.Бука «Будинок, дерево, людина» і М.З. Дукаревіч «Неіснуюча тварина»
- Опитувальник депресії Бека (Beck Depression Inventory) виявляє найбільш релевантні і значущі симптоми депресії та скарг.
- Шкала тривоги Спілберга-Ханіна, (State-Trait Anxiety Inventory - STAI) (інформативний спосіб самооцінки рівня тривожності в даний момент (реактивна тривожність, як стан) і особистісної тривожності (як стійка характеристика людини).
- Симптоматичний опитувальник SCL-90-R (Symptom Check List-90-Revised) - клінічна тестова і скринінгова методика (від англ. Screening - масове обстеження), призначена для виявлення і оцінки патернів психологічних відхилень та розладів у обстежуваних осіб.

III. Метод оперативного психодіагностування особистості.

До початку роботи слід усвідомити головну відмінність відношення до процедури тестування представників декретованих контингентів та пацієнтів кабінету психолога.

До психолога людина звертається добровільно. Вона ПРОСИТЬ допомоги з'ясувати свої психологічні проблеми і навіть платить за це гроші, а тому і відповіді її будуть у своїй більшості щирими.

Декретований же контингент тестується переважно за встановленої процедурою і, у своїй більшості, лише ПОГОДЖУЄТЬСЯ на проведення тестування, усвідомлюючи можливі негативні для себе наслідки та намагаючись їх уникнути.

Обстежувана особа, зазвичай, намагається представити себе з кращої сторони і не завжди надає щирі та правдиві відповіді на ті питання і твердження, які містяться в опитувальниках. Це відображається в контрольних шкалах. Якщо отримані в ході тестування результати не відповідають допустимим критеріям, слід ігнорувати отримані результати за певним тестом і більше уваги надати проєктивним методикам.

Так, при отриманні більше чотирьох балів за шкалою «достовірності» в ході опитування особи по тесту визначення темпераменту Г.Айзенка, результати вважаються не достовірними і не рекомендуються до аналізу. Теж саме стосується шкали «щирості» в анкеті визначення нервово-психічної стійкості «Прогноз-2» та деяких інших.

На відміну від психіатра, який працює у стаціонарі, дослідник не має часу і можливості спостерігати за піддослідним, вести тривалі бесіди або проводити додаткові дослідження за іншими опитувальниками, а тому вимушений стимулювати бажання піддослідного відповідати правдиво та створити у нього впевненість того, що обманути дослідника не вдасться.

Саме тому, проведенню діагностування передуює ознайомлення опитуваних з комплексом вправ прогресивної нервово-м'язової релаксації, розробленої американським лікарем Едмундом Джекобсоном близько ста років тому.

IV. Методика нервово-м'язової релаксації та її використання в ході дослідження.

Обстежуваним пояснюється, що проведення тестувань потребуватиме від них повного фізичного і психічного розслаблення, чому сприяє застосування методики нервово-м'язової релаксації Джекобсона в її спрощеному варіанті.

Релаксація «за-Джекобсоном» заснована на фізіологічному факті, що будь-які м'язи, після сильної напруги розслаблюються значно глибше ніж без такого попереднього напруження. При цьому, глибоке фізичне розслаблення м'язів автоматично веде до нервово-психічного розслаблення, звільняючи нервову систему зі стресового стану.

Для глибокого нервово-психічного розслаблення слід засвоїти зо два десятка простих фізичних вправ, виконання яких слід чередувати з проведенням тестів.

Здійснюючи, разом з психологом, почергові напруження різних груп м'язів, а потім «відпускаючи» цю напругу, людина намагається розпізнавати різницю у відчуттях напруги та розслаблення як фізичного так і психічного стану.

В ході нескладних тренувань, можна навчитись глибокому розслабленню і звільненню від стресу без попереднього напруження м'язів.

Кожний цикл напруження виконується двічі, триває на затриманні дихання 4-6 секунд, а «відпускання напруги» - до 10 секунд.

Існують десятки авторських інтерпретацій «методу Джекобсона» для різних груп м'язів, тому дотримання послідовності і конкретного переліку м'язів для їх напруження і розслаблення не є суттєвим. Вправи можна виконувати на будь-яких групах і з будь-якою послідовністю напруження. Один з варіантів міститься нижче.

Практика експрес-діагностування визначила за доцільне пропонувати піддослідним виконувати по два-три повтору вправи нервово-мускульної релаксації перед проходженням кожного тесту.

Мінімальна інструкція можуть бути такою: *«Я покажу кілька вправ, які знімуть напругу з Ваших м'язів та з нервової системи, допоможуть розслабитись і заспокоїтись. Без виконання цих вправ неможливо проводити тестування, вони є обов'язковими. Протягом 4-6 секунд напружуємо певну групу м'язів, утримуємо напругу і повільно відпускаємо її... Відчуваєте різницю у відчуттях?.. Відчуваєте тепло та поколювання?.. Намагайтесь відчутти цю різницю. Спробуємо ще раз...»*. Основною метою виконання цих вправ є закріплення контактів з піддослідним і сприяння правдивим відповідям на питання тестів. Одночасно особа знайомиться з простими вправами відомого

методу прогресивної релаксації Е. Джекобсона(Jacobson, E. Progressive relaxation. — 2nd ed. — Chicago: University of Chicago Press, 1938) для їх подальшого використання

V. Послідовність та порядок процедури тестування.

Рекомендується наступна послідовність вправ під час тестування: починаємо із глибокого подиху із напруженням м'язів грудей(перед початком тестування). В ході тестувань проводиться стискання пальців в кулаки(перед тестом «по-Сонді»), максимальне розведення пальців рук (перед тепінг-тестом). В подальшому, на вибір дослідника, напруження передплічч, зведення лопаток спини, підняття плечей, стискання колін, втягування живота та сідниць, вдавлювання п'яток в підлогу, напруження пальців ніг «в кулак», тощо.

Недоцільно пропонувати піддослідним(особливо жінкам) вправи на напруження м'язів обличчя! Такі вправи провокують сміх та жарти, що відволікає від виконання тестів.

Виконавши разом з обстежуваними першу вправу нервово-м'язової релаксації, дослідник переходить до процесу тестування.

Обов'язковими при оперативному психодіагностуванні є портретний тест Леопольда Сонді, 8-колірний тест Макса Люшера та тепінг-тест Є.П. Ільїна, які є достовірними інструментами психологічного дослідження. До того ж ці тести унеможливають штучне спотворення результатів тестування і налаштовують піддослідну особу на швидкі відповіді при роботі з опитувальниками. Така процедура значно підвищує правдивість відповідей.

За авторською методологією, дослідження починається саме з проєктивного тесту Л.Сонді, який не дає можливості піддослідному вибрати «правильний» чи «неправильний» портрет. Тестування триває близько 10 хвилин і за цей час дослідник закріплює з піддослідним вербальні контакти, направлені на подальше отримання правдивих відповідей. Наприкінці тестування «по-Сонді», особа обирає портрети вже не замислюючись, на підсвідомості, поступово налаштовуючи себе на такі ж швидкі відповіді в наступних опитувальниках. Дослідник заохочує максимально швидкий відбір портретів.

Завершивши тестування «по-Сонді», дослідник обов'язково хвалить піддослідного за швидке закінчення першого тесту, виконує з ним чергову вправу нервово-м'язової релаксації і переходить до проведення тепінг-тесту.

Тепінг-тест, як і всі інші, проводиться на заготовленому бланку, м'яким, простим олівцем. Під бланк слід підкласти кілька аркушів паперу, щоб проставлені піддослідним крапки на стимульному матеріалі були більш

помітними. Обов'язковим є попереднє тренування піддослідного проставляти крапки на швидкість правою та лівою руками та наявність секундоміру.

При підрахунку кількості крапок на заповненому масиві допускається розділяти їх тонкими лініями для полегшення підрахунку, а на самому бланку слід записувати кількість проставлених крапок для складання графіку сили-слабкості нервової системи піддослідного. Допустимо запропонувати піддослідним самим порахувати кількість проставлених ними крапок в кожному квадраті.

Швидке механічне виконання піддослідним тепінг-тесту також посилює впевненість у неможливості спотворення результатів дослідження. Зазвичай, навіть якщо у піддослідного було бажання прикрасити чи спотворити власні результати, після проведення цих двох тестів воно зникає і особа правдиво заповнює анкети опитувальників.

Як і в подальшому, після кожного тесту проводиться виконання чергової вправи з прогресивної релаксації.

Першим з опитувальників пропонується для заповнення тест Міні-мульт, як скорочений варіант ММРІ для дослідження особистості на 71 твердження.

Тест є доволі інформативним. Ним оцінюють властивості особистості, він має оціночні шкали: щирість, ступінь достовірності і величину кореляції, яка висвітлює надмірну обережність.

Доцільно звернути увагу респондентів на те, що не існує «неправильних» відповідей, а відповідати слід не вагаючись, оскільки перша відповідь, зазвичай, найбільш достовірна.

Інструкція може бути такою: «Наприклад, щоб відповісти «ВІРНО» на питання: **«Чи відчуваєте Ви зранку біль в шиї?»** (такого питання в тестах немає), такі болі дійсно мають дуже тривожити Вас довгий час. Якщо ж Ви намагаєтесь згадати, чи відчували колись таку біль, то, треба відповідати «НЕВІРНО»».

Тому проводити опитування рекомендується у швидкому темпі, з чіткою дикцією та не допускаючи зайвих розмірковувань, які провокують піддослідного на вибір не більш достовірного, а більш вигідного, на його думку, твердження.

Після завершення опитування по тесту Міні-мульт, дослідник обов'язково коментує швидке і якісне виконання піддослідним цього завдання, акцентуючи увагу на тому, що відповідати на твердження слід швидко і не замислюючись, чим спонукає його до таких саме швидких відповідей на 2-3 наступних опитувальника.

Після заповнення анкети опитувальника, піддослідному пропонується перейти до проведення першого відбору кольорових карток тесту М. Люшера,

а після проведення вправ з релаксації і заповнення анкети наступного опитувальника - зробити другий відбір кольорових карток цього тесту.

В подальшому, проєктивні тести чергуються з опитувальниками, що полегшує процедуру проведення і підвищує достовірність результатів.

Під час заповнення анкет, більшість піддослідних помічають, що деякі питання в опитувальниках повторюються. Якщо вони коментують це, то дослідник хвалить особу за уважність, посилюючи впевненість в тому, що такі повтори гарантують надійність і достовірність дослідження, а також неможливість «обманути комп'ютер», який буде обраховувати результати.

Доцільно акцентувати увагу піддослідного на тому, що аналіз відповідей завжди здійснює комп'ютер а не людина. Це стає додатковим важелем збільшення достовірності діагностування, оскільки розкритися перед комп'ютером для багатьох значно легше ніж перед живою людиною.

При цьому автори наполягають на «паперовому», а не «комп'ютерному» заповненні стимульних бланків. Досвід показує, що особисте заповнення обстежуваними саме паперових бланків, засвідчення кожного аркушу власним підписом і наявність серед стимульного матеріалу проєктивних методик (PAT, «неіснуюча тварина», тощо) гарантує достовірність діагностування і унеможливорює підробку результатів.

Обрахування результатів тестувань можуть проводити лише досвідчений дослідник або лаборант і виключно за оригінальними методиками та ключами, отриманими з достовірних джерел. Категорично не допускається використовувати при обрахуванні результатів тестувань розповсюджені у відкритій мережі інтернету «комп'ютерні програми обрахування», які в більшості надають спотворені і недостовірні результати.

Доцільним для виконання при оперативному психодіагностуванні є опитувальник Айзенка EPI (Eysenck Personality Inventory) на 57 питань та 1-2 ситуативних опитувальника.

При роботі з декретованими категоріями це можуть бути «Прогноз-2», "Адаптивність" (МЛО-АМ) А.Г.Маклакова, тощо.

При дослідженні посттравматичних стресових розладів ПТСР доцільно використовувати опитувальник депресії Бека (Beck Depression Inventory), шкалу тривоги Спілберга-Ханіна, (State-Trait Anxiety Inventory - STAI), симптоматичний опитувальник SCL-90-R (англ. Symptom Check List-90-Revised), методику ціннісних орієнтацій Мільтона Рокича та інші.

Тест ціннісних орієнтацій Мільтона Рокича провадиться в другій половині часу відведеного для дослідження, після досягнення повного контакту і довірливих відносин з піддослідним. Виконується піддослідним самостійно, шляхом перекладання отриманих карток із записаними ціннісними цінностями в послідовності від найбільш до найменш значимих.

Малюнковий апперцептивний тест РАТ Л.Собчик, як скорочений різновид тематичного апперцептивного тесту ТАТ(код № 14.1.46) проводиться переважно при індивідуальному тестуванні, в ході вільної бесіди, коментуючи відмінне виконання піддослідним попередніх тестів та опитувальників. Коментарі до розповідей піддослідного по кожній з 8 картинок тесту стимулюють висловлювання ними певних нюансів у досліджуваних сюжетах, на які звертає особливу увагу дослідник. По кожному сюжету записуються, в більшості, нестандартні вислови та бачення з боку піддослідного із фіксацією номеру стимульної картки. В залежності від мети дослідження, більше уваги звертається при обговоренні сюжету, пов'язаного з метою дослідження. Картки пропонуються до обговорення за позначеною в тесті нумерацією.

Закінчувати оперативне психодіагностування слід проєктивними методиками Дж.Бука «Будинок, дерево, людина» та М.З. Дукаревіч «Неіснуюча тварина». Тести проводяться в залежності від залишків часу і мають додаткове, факультативне значення але проводяться обов'язково, для збільшення аналітичного матеріалу і контролю результатів тестування. Вони дозволяють, за необхідності, доповнити отримані результати діагностування. За наявності часу, піддослідних просять ретельніше вимальовувати будь-які деталі. Саме на аналіз деталей в подальшому звертається особлива увага.

VI. Особливості оперативного психодіагностування особистості в складі групи.

Процедура групового діагностування має бути такою:

1. Група осіб з 20-30 осіб розміщується за столами.
 2. Кожний з респондентів має авторський набір стимульних матеріалів та м'який олівець.
 3. Для тесту Л.Сонді кожний має повний набір портретів на 6 аркушах формату А-4 по 8 портретів на кожному. Портрети, що подобаються, пропонується почергово позначити зверху самого зображення знаками «+», а портрети, що не подобаються знаками «-».
 4. Для кольорового тесту М.Люшера кожний має по два аркуша формату А-5 з вісьмома кольоровими квадратами, розташованими в різній послідовності. Відбори здійснюються проставленням олівцем цифр від «1» до «8» зверху зображення самих квадратів в залежності від вподобань обстежуваного. Стимульний матеріал містить відривні картки, якими можуть закриватись відібрані кольори.
 5. Обов'язковою умовою є визначена послідовність розташування стимульного матеріалу, який роздається респондентам і частково міститься у додатку.
- аркуш із заявою/згодою піддослідного на проведення тестування.

- 6 аркушів стимульного матеріалу тесту Л.Сонді.
- аркуш тепінг-тесту
- аркуш для заповнення тесту Міні Мульт
- аркуші з наборами кольорових карток тесту М. Люшера.
- аркуш для заповнення тесту Г.Айзенка
- аркуш набором для проведення тесту РАТ.
- аркуш для заповнення опитувальників «Прогноз2».
- аркуш для заповнення проективного тесту Дж.Бука «Будинок, дерево, людина».
- аркуш для заповнення проективного тесту М.З. Дукаревіч «Неіснуюча тварина».
- аркуші для заповнення тесту Мільтона Рокича та інші матеріали.

6. Для тесту М. Рокіча кожному роздається по два аркуша формату А-4 з переліком життєвих цінностей. Пропонується помітити олівцем всі запропоновані життєві цінності цифрами 1,2,3,...17,18 від найбільш важливих для особи до найменш важливих, проставляючи кожен цифру напроти відповідної цінності.

7. Бланк проективного тесту РАТ при груповому діагностуванні заповнюється власноручно обстежуваними згідно інструкції на бланку. Інші тести складнощі не викликають.

8. Проведення вправ з нервово-м'язової релаксації «за-Джекобсоном» залишається обов'язковою умовою тестування і проводиться колективно разом з дослідником.

9. Кожен заповнений аркуш затверджується внизу особистим підписом піддослідного, а титульний аркуш передбачає місце для проставлення дати і підпису дослідника.

7. Час проведення: 1,5 – 2 години.

VII. Висновки і практичне використання:

1) Запропонований Метод оперативного психодіагностування особистості дозволяє швидко і ефективно діагностувати стан особистості в декретованих контингентах, при здійсненні призову на військову службу, допомозі в адаптації після звільнення, повернення з АТО, професійному відборі, тощо.

2) Метод експрес-діагностування особистості є надійним, оскільки базується на використанні виключно загальновідомих науці діагностичних тестах і методиках. Дослідник аналізує лише виявленні під час дослідження

акцентуації особистості та ті риси, наявність яких підтверджується двома і більше тестами.

3) Свідоме спрощення інструкцій проведення деяких тестів значно зменшує час виконання завдань обстежуваними. Практика показує, що при правильному проведенні попередньої бесіди і визначеній послідовності виконання тестових завдань, надійність і достовірність окремих тестів знижується не суттєво. При цьому, за рахунок збільшення кількості тестів, достовірність результатів дослідження багаторазово збільшується.

4) Отриманий стимульний матеріал складається з десятка особисто заповнених і підписаних бланків, які взаємно доповнюються та частково дублюють один одного, що дозволяє:

- швидко і надійно виявляти рівень нервово-психічної стійкості та акцентуації особистості, які потребують додаткових заходів для попередження негативних наслідків;
- достовірно виявляти осіб, які штучно намагаються спотворити або прикрасити результати опитувань і оцінити їх особистість за проективними методиками.
- надійно завадити заповненню стимульних матеріалів сторонніми особами, що особливо актуально під час призову на військову службу.
- проводити повторний, колегіальний або контрольний аналіз заповнених стимульних матеріалів.
- використовувати матеріали для відслідковування динаміки адаптації осіб до нової діяльності (служби, лікування, тощо).

5) Використаний при оперативному психодіагностуванні принцип доповнення та часткового дублювання, значно підвищує достовірність дослідження у порівнянні з дослідженням лише за одним, навіть найкращим опитувальником (повним MMPI, 16-факторним тестом Кеттела або тестом «Адаптивність»), при цьому час на діагностування залишається той самий.

6) Особа, наділена владними повноваженнями щодо особи на певному етапі її життя (командир військової частини, керівник державного органу, керівник підприємства, лікар, суддя, тощо) отримує ефективний інструмент оцінки психічного стану особи для розумного і справедливого прийняття рішення стосовно неї.

7) Після обрахування тестів, результати в повному обсязі і без змін вносяться до Висновку оперативного психодіагностування особистості з коментарями і рекомендаціями спеціаліста та з грифом «для службового користування» зберігаються в паперовому вигляді у відповідальній особі.

	0 сек	5 сек	10 сек	15 сек	20 сек	25 сек	30 сек
40 краток							
35 краток							
30 краток							
25 краток							
20 краток							

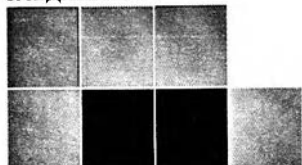
3. Коло Айзенка:

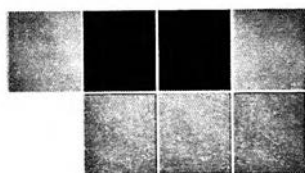
4. Кольорові пари для складання профіля та бланки тесту Люшера

+	+	x	x	=	=	-	-

ЗАВДАННЯ № 1

ЗАВДАННЯ № 2

5. Таблица для тесту «Прогноз 2»

Первичные показатели по шкале ЯЛУ	43 и более	37-42	33-36	29-32	23-28	19-22	15-18	11-14	9-10	8 и менее
Стрелы	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

6. Таблиця для заповнення та профіль тесту Міні-мульт.

L	H					16	8	6	3
	H		N			15	8	6	3
F	H		N			14	7	6	3
	H					13	7	5	3
K	H		N			12	6	5	2
	H					11	6	4	2
10Mo	H		+0.5x			10	5	4	2
	H					9	5	4	2
20D	H		N			8	4	3	2
	H					7	4	3	1
30D	H		N			6	3	2	1
	H					5	3	2	1
40D	H		+0.4x			4	2	2	1
	H					3	2	1	1
60Pa	H		N			2	1	1	0
	H					1	1	0	0
70P	H		+1.0x						
	H								
80Sc	H		+1.0x						
	H								
90Ma	H		+0.2x						
	H								

Список літератури:

1. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Самара: БАХРАХ-М, - 2001-668 с.
2. Психология индивидуальности (теорія и практика психодіагностики.-СПб Л.Н. Собчик Издательство «Речь»624с.
3. Беседин А.Н. Книга практического психолога / А.Н. Беседин, И.И. Липатов и др. – Х. : Фортунa – Пресс, 1996. – Ч I. – 424 с.
4. Андреева Г.М. Социальная психология / пятое изд., Испр. и доп. - М. : Аспект Пресс, 2007. - 363 с.
5. Дукаревич М.З. Характерология. // Лекции по характерологии. М., 2006. - 174 с.
6. Особливості діагностування психічного стану особистості в сучасних умовах, М. Матяш, В. Сопов. Військова медицина України, 2016, т.16с.108 УДК 616-058.01-07:159.923.
7. Міжнародний неврологічний журнал № 2(88), 2017 с. 147-148.
8. Новости медицины и фармации в Украине № 3(608), 2017.
9. Збірник творів «Методологія застосування загальновідомих психодіагностичних методик при дослідженні моральної шкоди», 2017, М. Матяш, В. Сопов, св. №71833.
10. Наукова стаття «Метод комплексного експрес-діагностування особистості при дослідженні моральної шкоди («Діагностування моральної шкоди»), 2017, В. Сопов св.70394.
11. Інструкція з організації професійно-психологічного відбору у Збройних силах України. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 12.01.2015р. № 13/26458.
12. В. Волошин Психологічний аспект, Українська Спілка ветеранів Афганістану Військо України <http://www.usva.org.ua/mambo3/index.php>
13. Мінімальні стандартні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням (Токійські правила) (Прийнято 14.12.90 Резолюцією 45/110 Генеральної Асамблеї ООН) zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_907
14. Первомайский В.Б. Судовая экспертиза у справах про заподіяння моральної шкоди // Архів психіатрії. — 2002. — № 1. — С. 50–57.
15. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Шевченко проти України» // Офіційний вісник України. 2006. 18-22 с.
16. Зайцев В.П. Психологический тест СМОЛ. // Актуальные вопросы восстановительной медицины. -2006. -№ 1-2. -С. 35-39.
17. Собчик Л.Н. Модифицированная методика Сонди. // СПб. Речь, 2003 121 с.
18. Собчик Л.Н. Модифицированный цветной тест Люшера // Методические рекомендации - М., 1990.- 88 с.

19. Ильин Е.П. Методики изучения соотношения первой и второй сигнальных систем // Дифференциальная психофизиология. - СПб.: Питер, 2001. - С. 368-373.
20. Айзенк Г. Коэффициент интеллекту. - Київ: Гранд, 1994. - 112 с.
21. Рыбников В.Ю. Экспресс-методика "Прогноз-2" для оценки нервно-психической неустойчивости кандидатов на обучение в вузы // Тез. доп. на I всерм. совещании. М.: Воениздат, 1990. - 132-135 с.
22. Собчик Л.Н. Рисованный апперцептивный тест // Собчик Л.Н. Практическое руководство. - СПб. Речь, 2007. - 32 с.
23. Семенова З.Ф. Психологические рисунки, тесты. Методика «Дом Дерево-Человек» / З.Ф. Семенова, - М.: АСТ; СПб.: Сова, 2007. - 190 с.
24. Жуковский И.В. Тест «Неіснуюча тварина» (з досвіду роботи приватного практикуючого психолога) // Психологічна діагностика.-2004.№4.- 103 с.
25. Батаршев А.В. Базовые психологические свойства и самоопределения личности: Практическое руководство по психологической диагностике. - СПб.: Речь, 2005. С.44-49.
26. Малкина-Пых И. Г. Психологическая помощь в кризисных ситуациях - М.: Изд-во Эксмо. -2005. - 960 с.

REFERENCES:

1. Raygorodsky D.Ya. Practical psychodiagnostics. Samara: Bakhrakh-M, -2001-668 p.
2. Psychology of individuality (theory and practice of psychodiagnostics.-SPb LN Sobchik Publishing house "Rech" 624p.
3. Besedin A.N. The book of practical psychologist / A.N. Besedin, I.I. Lipatov and others - H.: Fortune - Press, 1996. - Part I. - 424 p.
4. Andreeva G.M. Social psychology / fifth ed., Ispra. And additional. - M.: Aspect Press, 2007. - 363 p.
5. Dukarevich M.Z. Characterology. // Lectures on the characterology. Moscow, 2006. - 174 p.
6. Specialty dinognuvannya psihichnogo standunist osobistosti in the daily mentalities, M. Matyash, V. Sopov. Viys'kova meditsina Ukrainy, 2.2016, t.16c.108. UDC 616-058.01-07: 159.923.
7. The international neurological journal No. 2 (88), 2017 p. 147-148.
8. News of Medicine and Pharmacy in Ukraine № 3 (608), 2017.
9. Zbirnik kreativ "Methodology zastosuvannya zagalnovidomih psihodiagnostichnyh methods in dosledichennyh moral shodi", 2017, M. Matyash, V. Sopov, St. No. 71833.
10. Наукова стаття "The method of complex exclusion-dignostuvannya ehpisostosti with dosloshenzhenny moral school (" Діагностування моральної шкоди ")", 2017, В. Сопов св. 0394.
11. An Institutional Arrangement for the Professionally-Psychological Advancement of the Ukrainian Forbidden Forces. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 12.01.2015р. No. 13/26458.
12. V.Voloshin Psychological Aspect, Українська Спілка ветеранів To Afganistan Vijska Ukraine <http://www.usva.org.ua/mambo3/index.php>
13. The minimum standard rules of the United Nations, which do not apply to prison authorities (Tokytsky rules) (adopted 14.12.90 Res. 45/110 of the UN General Assembly) zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_907
14. Pervomaysky V.B. Sudova expertise at the right about the upsurge of moral school // Arkhiv psihiatrii. - 2002. - No. 1. - P. 50-57.

15. Rishennya Evropeyskogo court of human rights at the right of "Shevchenko proti Ukrayiny" // Ofitsiynyj visnik Ukrainy. 2006. 18-22 with.
16. Zaitsev V.P. Psychological test SMOL. // Topical issues of reconstructive medicine. -2006. - No. 1-2. -FROM. 35-39.
17. Sobchik L.N. Modified Sondi technique. // St. Petersburg. Speech, 2003 121 with.
18. Sobchik L.N. Modified color Lusher's test // Methodical recommendations - M., 1990.- 88 p.
19. Ilyin E.P. Methods for studying the relationship of the first and second signaling systems. Differential psychophysiology. - St. Petersburg: Peter, 2001. - P. 368-373.
20. Eysenck G. Koeffitsyne intelektu. - Київ: Гранд, 1994. - 112 с.
21. Rybnikov V.Yu. Express-methodology "Forecast-2" for assessing the neuropsychic instability of candidates for study in universities // Tez. Add. On I allarms. Meeting. Moscow: Military Publishing, 1990. - 132-135 с.
22. Sobchik L.N. Painted apperceptive test // Sobchik L.N. Practical guidance .- St. Petersburg. Speech, 2007 .- 32 pp.
23. Semenova Z.F. Psychological pictures, tests. Method "House Wood-Man" / Z.F. Semenova, - M.: AST; SPb.: Owl, 2007. - 190 with.
24. Zhukovsky IV The test "Neisnoyucha tvarina" (with the help of the robot of a private practicing psychologist) // Psihologichna diagnostika.-2004.№4.- 103 с.
25. Batarshev A.V. Basic psychological properties and self-determination of personality: A practical guide to psychological diagnosis. - SPb.: Speech, 2005. P.44-49.
26. Malkin-Pykh I.G. Psychological assistance in crisis situations - M.: Izd-vo Eksmo. -2005. - 960 sec.

25 /
B-98.226